

УДК 338.432:330.332

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

В.Л. Гераймович, асистент

Конкретизовано особливості інвестиційних процесів у аграрному секторі економіки. Наведено класифікацію критеріїв інвестиційного вибору при реалізації інвестиційних проектів. Визначено та узагальнено основні проблеми залучення інвестицій в аграрний сектор економіки України. Подано чинники, що негативно впливають на інвестиційну активність в АПК. Визначено заходи, які сприятимуть активізації, ефективного розвитку інвестиційних процесів в аграрному секторі економіки країни.

Аграрний сектор, інвестиції, інвестування, державне регулювання, інвестиційний процес.

Постановка проблеми Нестача інвестиційних ресурсів є однією із найгостріших проблем активізації інвестиційної діяльності в Україні. Потребує чималих інвестиційних ресурсів агропромисловий комплекс, як один із базових секторів економіки України. Процес інвестування у цей сектор є непривабливим для інвестора через відсутність коштів на модернізацію виробництва, недосконалу законодавчу базу, слабку підтримку держави, нестачу кваліфікованої робочої сили.

Необхідністю постає вивчення специфіки інвестиційних процесів у аграрному секторі економіки, основних проблем залучення інвестицій в аграрний сектор економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку інвестиційних процесів на макрорівні держави та мезорівні галузевого виробництва присвячені наукові праці вітчизняних вчених економістів:

В. Алексейчука, О. Гаврилюка, П. Гайдуцького, М. Герасимчука, Б. Губського, С. Гуткевича, М. Дем'яненка, І. Караваєвої, М. Кісіля, П. Лайка, А. Музиченка, Г. Підлісецького, П. Саблука, А. Фукса, А. Холопова, О. Шпичака та ряду інших. У їх публікаціях досліджуються актуальні складові цієї важливої багатопланової проблеми, яка має визначальний характер щодо виходу аграрного сектору з кризового стану, відновлення матеріально-ресурсного потенціалу забезпечення розвитку конкурентоспроможного виробництва. Однак незважаючи на багатоаспектність наукових досліджень, деякі питання, пов'язані із особливостями інвестування в АПК, залишаються недостатньо вивченими.

Мета дослідження - конкретизація специфіки інвестиційних процесів у аграрному секторі економіки

Виклад основного матеріалу дослідження. Забезпечення розвитку сільськогосподарського виробництва на основі активізації інвестиційної діяльності має чималі відмінності від інших галузей народногосподарського комплексу.

У більшості виробничих галузей народногосподарського комплексу проблема інвестиційної діяльності має два напрями прояву: розширене відтворення функціонуючого капіталу (нарощення маси основних і оборотних засобів виробництва) та вдосконалення якісних параметрів знарядь праці. Вибір і регулювання бажаної якості характеристик засобів виробництва тут керовані. У сільському ж господарстві, крім цих двох напрямів, інвестиційно-інноваційної діяльності передує найважливіший і специфічний для галузі напрям, пов'язаний з тим, що головним основним засобом виробництва тут є земля, біологічні засоби виробництва та некерований (стохастичний) чинник – природно-кліматичні умови. Земельний ресурс (як капітал) – обмежений, він не може збільшуватися довільно. Це зумовлює специфічні особливості цільового спрямування інтенсифікації сільськогосподарського виробництва, а відтак і змістовності інвестування, які полягають у такому.

У підприємствах не аграрного бізнесу земля є лише просторовою базою виробництва, яка не пов'язана з процесом інтенсифікації. Сама ж інтенсифікація є процесом повністю керованим, змістовність якого полягає в інве-

стуванні досконалості і нарощенні техніко-технологічного потенціалу, що фіксується динамікою активу балансу. Цей потенціал безпосередньо зумовлює результативність виробництва (функціональний зв'язок).

У сільському ж господарстві процес інтенсифікації, насамперед, полягає у поліпшенні якості землі, як головного засобу виробництва природного походження – підвищенні її продуктивності, родючості. Інвестиційні вкладення за цільовим визначенням тут системні, а їх розмірність на прирощування виробничого потенціалу не фіксуються приростом активу балансу.

У зв'язку із тим, що земля є не тільки неодмінною умовою життєдіяльності людей, а незамінним чинником сільськогосподарського виробництва для їх продовольчого забезпечення, останнім часом посилюється режим контролю держави за ефективністю та цільовим її використанням, а також вводяться певні обмеження на право розпорядження землею. Тобто вид земельної власності перетворюється із абсолютного права на право обмежене, регламентоване. Результатами ж користування землею землевласник розпоряджається майже повністю, якщо він не обмежив себе добровільно відповідними угодами, зокрема про оренду тощо[7].

Інші напрями інвестиційної діяльності аграрних підприємств загалом як і в інших галузях за суттю є техніко-технологічними. Вони мають специфічну відмінність, що полягає в тому, що інвестиції на розвиток технологій у сільському господарстві, крім загальноприйнятого призначення, спрямовуються також на зменшення залежності від коливань природно-кліматичних умов, тобто дії стохастичних чинників. Крім того, є відмінності і у характері вдосконалення знарядь праці. Річ у тім, що у сільському господарстві лише одна частина знарядь праці представлена технічними засобами виробництва; друга ж (визначальна) – живими організмами (рослинами і тваринами). Вдосконалення їх не може відбуватися через конструювання та поточний випуск, а здійснюється завдяки зміни їх біологічної природи, застосуванню методів генетики і селекції (виведення високопродуктивних сортів агрокультур та порід тварин, або гібридів), що важко регульовано і потребує багато часу. Акліматизація ж зарубіжних високопродуктивних сортів рослин і порід тварин для адаптації їх до умов підприємств також потребує багато часу, до того ж часто неможлива [3].

Отже, інвестиційна інтенсифікація у сільському господарстві – процес більш складний ніж в інших галузях і менш залежний від суб'єкта господарювання.

Усталений розвиток аграрного виробництва на основі інвестиційної моделі потребує докорінного оновлення технічних засобів виробництва всієї галузі, тобто, завдання, що далеко виходить за межі конкретного суб'єкта господарювання. Зважаючи на істотні втрати виробничих потужностей, що сталися у попередньому періоді економічної депресії, це завдання полягає у здійсненні масштабних заходів поповнення втрачених та зношених засобів виробництва галузі, у поєднанні з їх модернізацією та оптимізацією структури складу за критерієм рівня продуктивності і відповідності до сучасних прогресивних технологій виробництва.

1. Класифікація критеріїв інвестиційного вибору

Критерії	Характеристика
Цільові	Визначаються соціально-економічною ситуацією в країні, регіоні, корисністю проекту для держави та регіональної економіки
Зовнішні й екологічні	Правова забезпеченість проекту Відповідність чинному законодавству Можливий вплив перспективного законодавства на здійснення проекту Потенційна реакція суспільної думки на реалізацію проекту Вплив проекту на рівень зайнятості сільського населення.
Критерії суб'єкта інвестиції, який здійснює проект	Маркетингова стратегія Дані про фінансовий стан Дані про потенціал росту Показники диверсифікації
Критерії науково-технічної перспективи	Ступінь перспективності використаних науково-технічних рішень Рівень інноваційності проектів Приріст величини науково-технічних знань трудового потенціалу Приріст вартості інтелектуальної власності
Комерційні	Розмір інвестицій, стартових витрат на здійснення проекту Потенційний річний розмір прибутку Очікувана норма чистого дисконтованого прибутку Величина внутрішньої норми доходності Відповідність проекту критеріям економічної ефективності капітальних вкладень у галузеве аграрне виробництво
Виробничі	Можливість зниження витрат сировини, матеріалів Приріст величини необхідного додаткового устаткування Ступінь необхідності технологічних нововведень Наявність та відповідність складових ресурсного потенціалу Можливість впровадження безвідходних технологій у аграрному виробництві
Ринкові	Відповідність проекту потребам аграрного ринку Оцінка імовірності комерційного успіху Цінова політика на проектну продукцію Необхідність і форми маркетингових послуг та реклами Відповідність проекту вже існуючим збутовим каналам Оцінка перешкод виходу на ринок і очікуваний характер конкуренції
Критерії регіональних особливостей реалізації проекту	Застосування ряду місцевих регіональних законодавчих актів. Ресурсні можливості регіону, ступінь соціальної нестабільності, стан інфраструктури у сільській місцевості Приріст кількості робочих місць Зниження рівня безробіття Рост заробітної плати аграріїв регіону Приріст величини податкових надходжень до бюджету

*Джерело: узагальнено автором

Вибір пріоритетності напрямів інвестиційної діяльності у агропромислового виробництва, розв'язання питань щодо реалізації конкретного інвестиційного проекту потребують аналізу сукупності економічних, екологічних, соціальних критеріїв, характеристик та наслідків його реалізації.

Одним з найважливіших етапів ефективного втілення інвестиційної діяльності в агропромислове виробництво в умовах невизначеності є управління ризиками. Загалом вигляді під ризиком розуміють ймовірність виникнення збитків або недоодержання доходів порівняно з прогнозованим результатом.

Слід виокремити спільні риси, що характеризують ризик:

- ймовірність збільшення витрат;
- ймовірність зменшення прибутку;
- ступінь невизначеності при здійсненні діяльності;
- відхилення від запланованого (очікуваного) результату.

У системі ризиків інвестиційної діяльності в агропромисловому виробництві вважаємо за доцільне виділити: природно-екологічні, законодавчо-правові, економічні, фінансові, політичні, організаційні, соціальні

Виникнення природно-екологічних ризиків зумовлює неврожай, втрати, недобір, погіршення якості сільськогосподарської продукції і продуктів її переробки і, як наслідок – збитковість аграрних товаровиробників.

Законодавчо-правові ризики можуть постати внаслідок відміни податкових пільг, необґрунтованого посилення контролю з боку податкових органів, деструктивного державного втручання у механізми інвестування в аграрну економіку регіону.

Негативна дія сукупності економічних і фінансових ризиків може проявитись у погіршенні податкового, інвестиційного клімату, труднощах і неможливості залучення кредитних ресурсів, непогашенні дебіторської заборгованості та інших чинниках, що перешкоджають ефективному інвестиційному розвитку.

Організаційні ризики в інвестиційної діяльності в аграрному секторі регіону загалом та кожного його сегмента, опосередковуються недосконалістю і неефективністю існуючої інфраструктури аграрного ринку. Негативний вплив політичних ризиків сприяє погіршенню інвестиційного клімату у державі та регіонах.

Сукупність соціальних ризиків негативно впливає на інвестиційні процеси в аграрному секторі регіону через непередбачуваність дій учасників, скорочення споживацького попиту, зниження купівельної спроможності, погіршення якості і рівня життя більшої частини населення. Узагальнено механізм управління системою ризиків інвестиційної діяльності у аграрному секторі регіону можна розглядати як алгоритм.

У сучасних умовах господарювання найбільш значущим є такий інструмент розподілу ризику, як страхування, що дає змогу мінімізувати втрати учасників інвестиційного процесу як при здійсненні, так і при отриманні капіталовкладень.

Визначимо та узагальнемо основні проблеми залучення інвестицій в аграрний сектор економіки України .

Соціально-економічні чинники:

- відсутність чіткої стратегії розвитку економіки та визначеності основних напрямів та заходів щодо її реалізації;
- відсутність механізмів розвитку підприємництва, формування дієвої інфраструктури у сільській місцевості, інформаційного розвитку;
- відсутність дієвих механізмів функціонування та регулювання ринку землі, механізмів купівлі-продажу землі, іпотечного кредитування, підвищення рівня доходів та подолання бідності населення.

Економіко-правові чинники:

- недосконалість нормативно-правової бази;
- висока вірогідність політичних ризиків;
- чималий рівень тінізації економіки та корупції;
- високий рівень податків;
- відсутність відповідної та вірогідної системи інформації про реальний стан виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств;
- відсутність налагодженої системи збуту продукції;
- високий рівень ризику для інвесторів;
- низька платоспроможність населення.

Фінансово-економічні чинники:

- відсутність ефективних механізмів довгострокового кредитування підприємств галузі;
- недоступність короткострокових кредитних ресурсів для більшості сільськогосподарських товаровиробників;
- слабкий рівень розвитку лізингового ринку.

Заходи, які сприятимуть активізації та ефективному розвитку інвестиційних процесів в аграрному секторі економіки країни такі:

- формування стабільної нормативно-правової бази для залучення інвестицій та гарантування захисту прав інвесторів і кредиторів;
- активізація інформаційного забезпечення залучення інвестицій;
- створення умов для розвитку інтелектуального потенціалу галузевого виробництва;
- зниження рівня «тінізації» економіки;
- розвиток ринку лізингових послуг у аграрному секторі.

Висновки. Оперативне розв'язання цих питань сприятиме активізації інвестиційних процесів в аграрному секторі економіки, раціональному та ефективному використанню залучених коштів, контролю їх руху і своєчасному поверненню. Завдяки економіко-обґрунтованому використанню таких вагомих важелів регулювання, як податкова, бюджетна, грошово-кредитна, антимонопольна й цінова політика, держава має суттєво впливати на мотивацію розвитку вітчизняної та іноземної інвестиційної діяльності в АПК.

Існуюча зараз державна підтримка сільського господарства бюджетним коштом лише частково компенсує втрати галузі від руйнівного диспаритету цін у міжгалузевих відносинах і ця допомога є вкрай недостатньою. Одним із пріоритетних напрямів виходу з виробничої, фінансової, техніко-технологічної та соціальної кризи, в якій стагнаційно функціонує

аграрна економіка держави має стати ефективністю державної зовнішньої інвестиційної політики в аграрному секторі економіки.

Список літератури

1. Гайдуцький А.П. Формування аграрного ринку - шлях до фінансової стабілізації та інвестиційної привабливості сільського господарства [Електронний ресурс] / А.П. Гайдуцький. – Режим доступу: <http://magazine.faaf.org.ua/content/view/92/35/>
2. Даниленко А.А. Актуальні питання прямих іноземних інвестицій до України з ЄС (у контексті розширення Євросоюзу на Схід) / А.А. Даниленко // Фінанси України. – 2009. – № 1. – С. 127–137.
3. Льошенко В.О. Стан та перспективи матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників / В.О. Льошенко, А.Ф. Головчук, С.В. Тимчук // Збірник наукових праць Уманського державного аграрного університету. – Умань: УДАУ, 2005. – Вип. 59. – С.305–314.
4. Офіційний сайт державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Офіційний сайт Кабінету міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>
6. Офіційний сайт УНІАН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economics.unian.net/rus/news/>
7. Щурик М. В. Матеріально-технічне забезпечення відтворення земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств макрорегіону / М. В.Щурик // АгроСвіт. – 2007. – №5. – С. 9–13.

Конкретизированы особенности инвестиционных процессов в аграрном секторе экономики. Представленная классификация критериев выбора инвестиций при реализации инвестиционных проектов. Определены и обобщены основные проблемы привлечения инвестиций в сельскохозяйственный сектор экономики Украины. Представлено факторы, негативно влияющие на инвестиционную активность в агропромышленном комплексе. Определены меры, способствующие активизации, эффективному развитию инвестиционных процессов в аграрном секторе экономики страны.

Сельскохозяйственный сектор, инвестиции, инвестирование, регулирование, инвестиционный процесс.

In the article the economical features of investment processes in the agrarian sector of the economy. This classification criteria of investment choice in the realization of investment projects. Defined and generalized the basic problems of attracting investment in the agricultural sector of the economy of Ukraine. Are factors that negatively affect the investment activity in the AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX. Defined measures that will contribute to boosting, efficient development of investment processes in the agrarian sector of the economy of the country.

Agricultural sector, investment, investment, regulation, investment process.